

SJ II – Slovenska skladnja: **ZGRADBA STAVKA** – (27 do 42 = 27+17-2)

- Ko smo ugotavljali, kako je stavek sestavljen, smo stavke razbili na dva začetna dela. Na osebek in glagolsko zvezo. Rekli bomo, da ima vsak stavek nekakšno predikacijo oziroma povedek, da je to nekakšna osrednja enota vsakega stavka.
  - V logiki in sodobnem pomenoslovju je predikat funkcija, ki za osebkne vrne vrednost 'prav' ali 'narobe'. To je potem tako kot v matematiki. $\{x: P(x)\}$ je množica vseh elementov x , za katere velja, da so P (da je $P(x)$ smiselna trditev/formula), enako, kot je $\{x: x > 5\}$ množica vseh elementov x , ki so večji od 5 (predikat: 'biti večji od pet').
- (1) **Dežuje.**
  - Da dežuje, mi je postalo jasno šele, ko sem stopil v lužo.*
  - Da nekaj manjka, se zdi res.*
  - To je res.*
  - Tega nima rad nihče*
- Stavka brez predikacije si ne moremo zamisliti. Če definiramo poved kot vse, kar se začne z veliko začetnico in konča s končnim ločilom (prim. Slovenska Slovnica), bomo seveda našli tudi povedi brez predikata.
  - (2) *Dober dan!*
  - Pivo!*
    - Pa še tu je predikacija morda le skrita. Ko v gostilni rečemo 'Pivo!', dejansko rečemo oz. sporočimo 'Dajte mi pivo.' ali 'Želim pivo.' oziroma nekaj temu podobnega. Ko nekoga pozdravimo z 'Dober dan!', v bistvu rečemo 'Želim vam dober dan.' ali nekaj podobnega. Vsak izrek je torej stavek s predikacijo.
- Predikacija je vezana na nekega akterja. To je tista druga sestavina vsakega stavka – osebek. Osebek ima v tvornih stavkih tipično udeležensko vlogo vršilca/storilca (ali pa samo nosilca lastnosti).
- Predikacija je izražena v glagolski zvezi (– povedek), ta pa vsebuje:
  - Glagol = jedro glagolske zveze
  - predmet (premi in nepremi = pravi in nepravi = direktni in indirektni)
    - Mogoče 'premi predmet' ni prav najboljšo poimenovanje.

Prém -a -o prid. (ĕ ě) knjiž. **1. raven:** prema cesta, pot / prema črta / vsi pojavi so bili med seboj v premem sorazmerju **2. dosleden, načelen:** bister in prem človek $\diamond$ fiz. premo gibanje *gibanje v ravni črti*; geom. prema izsrednost elipse, hiperbole *oddaljenost gorišča od središča*; *linearna ekscentričnost*; lingv. premi govor *navajanje tujega sporočila v izvorni obliki*; mat. premo sorazmerje *sorazmerje, pri katerem se odvisni količini zmanjšujeta ali večata v istem razmerju* **prémo 1. prislov od prem:** premo hoditi; premo sorazmeren odnos **2. izraža gibanje ali smer po najkrajši poti in brez postankov; naravnost:** odšel je premo domov

  - prislovno določilo kraja, časa, načina
  - povedkov prilastek
  - ...
- Vsak del glagolske zveze/argument dobi od glagola udeležensko vlogo. Udeleženska vloga izraža pomensko razmerje med glagolom in predmetom
  - Hierarhija udeleženskih vlog:
VRŠILEC > DOŽIVLJALEC/PREJEMNIK > PRIZADETO > CILJ/VZROK/KRAJ > NAČIN/ČAS > ...
- **Udeležensko načelo:** Vsakemu argumentu je pripisana ena sama udeleženska vloga; vsaka udeleženska vloga je pripisana enemu samemu argumentu
  - Hierarhija skladenjskih vlog/stavčnih členov:
osebek > premi predmet > indirektni predmet > predložni predmet > ...

- Četudi obstaja hierarhija skladenjskih pozicij, ki načeloma ustreza našemu intuitivnemu razumevanju navezave med skladenjskimi pozicijami oz. stavčnimi členi in udeleženskimi vlogami, ni stalne povezave med udeleženskimi vlogami in skladenjskim pozicijami oz. stavčnimi členi.

- (3) *Janez je padel.* → osebek 'Janez' ni vršilec padanja
 (4) *Most se ruši.* → osebek 'most' ima udeležensko vlogo prizadeto, enako udel. vlogo, kot jo ima tudi v stavku 'Peter ruši most.'

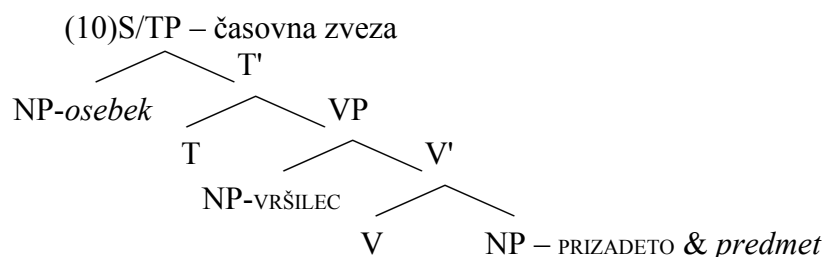
- glagoli imajo že v leksikonu določeno katere udeleženske vloge podeljujejo:
  - o v trpniku/pasivu glagoli izgubijo udeležensko vlogo VRŠILCA
  - o kauzativ/vzročnik (v slovenščini sicer obstaja, a ni čisto produktiven, pogost pa je med jeziki sveta – recimo vzročniki v japonščini in vzhodni armenščini) »doda« udeležensko vlogo VRŠILCA oz. povzročitelja
  - o Tako trpnik kot vzročnik sta skladenjska procesa. VRŠILEC je torej za razliko od drugih udeleženskih vlog skladenjska ne pa leksikalna udeleženska vloga.

Najvišja stavčna projekcija naj bi bila časovna zveza (zveza s časovno morfologijo). Njeno pomembnost vidimo tudi po osebkovem ujemanju z glagolom v okviru časovne morfologije.

- (5) *Jaz sem šel/šla domov.* – *Jaz grem domov.* – *Jaz bom šel/šla domov.*
 (6) *Ti si hodil(a) domov.* – *Ti hodiš domov.* – *Ti boš hodil(a) domov.*
 (7) *Peter je hodil domov* – *Peter hodi domov.* – *Peter bo hodil domov.*
 (8) *Petra je hodila domov* – *Petra hodi domov.* – *Petra bo hodila domov.*
 (9) *Mi smo hodili domov* – *Mi hodimo domov.* – *Mi bomo hodili domov.*

Časovna morfologija je neločljivo povezana z informacijo o osebkju. Preteklik in prihodnjik, ki zahtevata uporabo pomožnega glagola, del informacije o osebkju preneseta na pomožni glagol. Osebek je torej v nekem bližnjem razmerju s časovno zvezo. Da je časovna zveza jedro stavka, naj bi se videlo tudi po pomenu, saj ima dosež čez celoten stavek. Kakšna je časovna umestitev glagolskega dogodka, je gotovo zelo pomembna informacija v stavku.

Tako imamo dve nasprotujoči si zahtevi. Na eni strani je osebek tesno povezan s časovno projekcijo (osrednjo stavčno zvezo), na drugi strani pa bi osebek tvornih stavkov moral biti del glagolske zveze, saj od glagola prejme udeležensko vlogo. To je morda še toliko bolj očitno pri trpnih stavkih, kjer je osebek, se pravi stavčni člen, ki je v imenovalniku in se ujema z glagolom, izvorno prizadeto, torej del glagolske zveze. Ker je na pomenski ravnini razmerje med samostalniško zvezo, ki prejme udeležensko vlogo prizadeto, in glagolom v tvorniškem in trpniškem stavku popolnoma enako, lahko sklepamo, da je osebek trpnega stavka izvorno na istem mestu kot predmet tvornega (več o tem kasneje). Zaenkrat recimo, da je zgradba stavka, kakor je nakazano v (10). Stavčno mesto osebka je izpeljano s premikom.

- Osebek

- Osebek je definiran kot določilo časovne zveze. Osebek je namreč stavčni člen, tako da je definiran s pozicijo, ki jo ima v stavku oz. stavčni zgradbi.
- S povratnim osebnim zaimkom lahko ugotovimo, kateri navidezni oz. površinski »osebek« je pravi osebek.
- samo osebek lahko navezuje povratni osebni / svojilni zaimek
  - to smo videli prejšnjič pri analizi navezovanja
  - povratni osebni zaimki morajo biti koindeksirani in s-poveljevani s strani nekega dosegljivega osebka
- Šli bomo skozi različne stavčne zgradbe in pogledali, katere zveze v stavku, ki bi lahko bile osebki, zares so osebki – pravi osebki.

- Imenovalniški

- Tu ni kaj dodati, imenovalniški osebki so prototipični osebki. Vedno omogočajo navezovanje. Ne glede na to ali so postavljeni ob prehodni glagol, kot v (11), ob neprehodni glagol kot v (12), v stavek z običajno pridevniško predikacijo kot v (13) in (14), ali v trpnem stavku, kot je to v(15).

(11) *Peter išče novo Mladino.*

- *Peter_i išče svojo_i novo Mladino.*
- **Peter_i išče njegovo_i novo Mladino.*
- *Peter_i išče novo Mladino pri sebi_i doma/na svojem_i domu.*
- **Peter_i išče novo Mladino pri njemu_i doma/na njegovem_i domu.*

(12) *Peter poje/teče/hodi/razmišlja.*

- *Peter_i poje na svojem_i domu.*
- **Peter_i poje na njegovem_i domu.*
- *Peter_i razmišlja o svojem_i novem domu.*
- **Peter_i razmišlja o njegovem_i novem domu.*

(13) *Ljudje so pogosto živčni.*

- *Ljudje_i so pogosto živčni pri sebi_i doma/v svoji_i hiši.*
- **Ljudje_i so pogosto živčni pri njih_i doma/v njihovi_i hiši.*

(14) *Ta most je res star.*

- *To_i je najstarejši most v svoji_i kategoriji.*
- *Ta most_i je najstarejši most v svoji_i kategoriji.*
- **Ta most_i je najstarejši most v njegovi_i kategoriji.*

(15) *Peter je bil postavljen.*

- *Peter_i je bil postavljen ob svojo_i sestro.*
- **Peter_i je bil postavljen ob njegovo_i sestro.*

- Kaj pa stavki z dvema imenovalniškima samostalniškima zvezama? V kolikor osebek definiramo kot samostalniško zvezo, ki je v imenovalniku, bi morali v primerih (16) in (17) imeti dva osebka. Vendar se zdi, da to preprosto ni res.

(16) *Peter je advokat.*

- *Peter_i je advokat samemu sebi_i.*
- **Peter_i je advokat njemu_i.*
- *Peter_i je advokat v svoji_i hiši.*
- **Peter_i je advokat v njegovi_i hiši.*
- **Sebe_i je Petrov_i advokat.*
- **Sebe_i je [Petrov advokat]_i.*
- *On_i je [Petrov advokat]_i.*

(17) *Peter je postal advokat.*

- *Peter_i je postal advokat samemu sebi_i.*
  - **Peter_i je postal advokat njemu_i.*
- Zadnji primer je morda manj sporen, saj je v njem 'advokat' bolj očitno dopolnilo glagola *postati* in posledično predmet. Več o tem kasneje.

- Neimenovalniški

Radi bi ugotovili, ali so tudi neimenovalniški „osebki“ pravi osebki, torej določila časovne zveze – TP. Neimenovalniški „osebki“ so samostalniške zveze, ki so v svojih stavkih osrednje samostalniške zveze, a niso v imenovalniku. Poimenovanje „osebki“ zato ni tehnično poimenovanje, saj še ne vemo, ali so po naši zgradbeni definiciji res osebki. Zgoraj smo kot eno od lastnosti osebka navedli tudi glagolsko ujemanje, ki ga pri neimenovalniških osebkih ni. O ujemanju bomo več povedali kasneje, kakor bo postalo takoj očitno, se glagol ujema le z imenovalniškimi osebki. Tu se bomo posvetili drugim testom in preko njih skušali določiti, ali so te osrednje samostalniške zveze res osebki. Če so, potem bi morali omogočati navezovanje povratnih osebnih in povratnih svojilnih zaimkov.

- Rodilnik – Rodilniških „osebkov“ ni prav dosti.

(18) *Janeza ni.* (zanikan eksistencialni stavek)

- a. **Janeza_i ni pri sebi_i doma.*
- b. **Janeza_i ni v svojem_i domu.*
- c. **Janeza_i ni v svoji_i hiški.* (ali pa vsaj ??/?*)
  - i.prim: *Janez_i je v svoji_i hiški in bere stripe.*
- d. *Janeza_i ni v njegovi_i hiši.*
  - i.prim: **Janez_i je v njegovi_i hiški in bere stripe.*

(19) *Petra je zmanjkalo.*

- a. **Petra_i je zmanjkalo pri sebi_i doma.*
- b. *Petra_i je zmanjkalo pri njemu_i doma.*
- c. **Italijanov_i je zmanjkalo na svoj_i praznik.*
- č. *Italijanov_i je zmanjkalo na njihov_i praznik.*
- d. **Violinista_i je zmanjkalo sredi svojega_i nastopa.*
- e. *Violinista_i je zmanjkalo sredi njegovega_i nastopa.*

(20) *Hiše se ni gradilo.* (zanikan neosebni stavek s 'se')

- a. *??*Mete_i se ni iskalo na svojem_i domu.*
- b. **Mene_i se ni iskalo na svojem_i domu.*
- c. *Mete_i se ni iskalo na njenem_i domu.*
- d. **Mete_i se ni iskalo pri sebi_i doma.*
- e. **Mene_i se ni iskalo pri sebi_i doma.*
- f. *Mete_i se ni iskalo pri njej_i doma.*
- g. **Razbojnikov_i se ni iskalo na svojem_i domu.*
- h. *Razbojnikov_i se ni iskalo na njihovem_i domu.*
- i. **Mete_i se ni iskalo v svoji_i hiši.*
  - i.^{??} *Meta_i se ni iskala pri sebi_i doma.*
  - ii.^{??} *Meta_i ni bila iskana pri sebi_i doma.*
  - iii.^{??} **Meta_i ni bila iskana pri njej_i doma.*
  - iv.[?] *Jaz_i nisem bil iskani na svojem_i domu/pri sebi_i doma.*
  - v.[?] *Razbojniki_i so bili iskani na svojem_i domu.*

- Prav jasne slike sicer ne dobimo, saj se zdi večina primerov spornih. Sodbe so težavne še posebej pri osebkih tretje osebe ednine, medtem ko so sodbe pri osebkih ostalih oseb in števil precej jasnejše. Pri osebkih tretje osebe je morda še najjasnejša razlika med (20)e in (20)f.
- Četudi ne sprejmemo vseh sodb in dopuščamo kakšno navezovanje povratno osebnega oz. povratno svojilnega zaimka na roditeljski osebek, je več kot očitno, da se roditeljski osebki ne obnašajo enako kot imenovalniški.
- V vseh zgornjih primerih je bilo glagolsko ujemanje enako—3. oseba ednine, srednji spol. To je nezaznamovano ujemanje, ki smo ga videli že pri vremenskih stavkih. K temu se bomo še vrnil.

- Dajalnik: dajalniški „osebki“ so tipično DOŽIVLJALCI. Zdi se, da jih je več vrst, četudi so morda vse nekako povezane. Sodbe so tu še za spoznanje manj jasne oziroma težje. Vseeno se zdi, da je s povratno osebnim zaimkom stvar relativno jasna (pri povratno svojilnem zaimku smo videli precejšnja odstopanja že pri običajnih stavkih).

(21) *Petru ni pomoči. /Petru se ne da pomagati.*

- */?*Petru_i ni pomoči pri sebi_i doma.*
- Petru_i ni pomoči pri njemu_i doma.*
- */?*Petru_i ni pomoči na svojem_i domu.*
- *Petru_i ni pomoči pred svojim_i nastopom.*
- Petru_i ni pomoči pred njegovim_i nastopom.*
- *Petru_i se ne da pomagati v svoji_i hiši.*
- Petru_i se ne da pomagati v njegovi_i hiši.*
- *Meni_i se ne da pomagati v svoji_i hiši/ pri sebi_i doma.*
- Meni_i se ne da pomagati v moji_i hiši/ pri meni_i doma.*
- *Bogatim_i se ne da pomagati v svoji_i hiši/ pri sebi_i doma.*
- Bogatim_i se ne da pomagati v njihovi_i hiši/ pri njih_i doma.*

(21)d-i so potencialno nerelevantni, ker se povratno svojilni oz. Povratno osebni zaimek nahaja znotraj podrednega nedoločniškega polstavka, ki ima seveda svoj osebek ([PRO_i pomagati v svoji_i hiši]), na katerega se navezuje povratno osebni/svojilni zaimek.

Tudi (21)a-c niso najbolj jasni, saj se zdita tako (21)a kot (21)c skoraj možna. Se pa zdi razlika med (21)d in (21)e zelo očitna.

(22) *Petru se zdi, da je ležanje koristno.*

- *Petru_i se zdi, da je ležanje pri sebi_i doma koristno.*
  - Možno branje: če x leži pri x-u doma = če Peter leži pri Petru doma/ če Janez leži pri Janezu doma itd.*
  - Takšno branje je seveda nerelevantno, ker ne gre za navezovanje direktno na dajalniški osebek, temveč na osebek samostalniške zveze.*
- *Petru_i se zdi, da je ležanje na svojem_i domu koristno.*
- *Petru_i se pri sebi_i doma zdi, da je ležanje koristno.*
- *Meni se pri sebi_i doma zdi, da je ležanje koristno.*

(23) *Petru je mraz/slabo.*

- ??/*Petru_i je mraz/slabo pri sebi_i doma.*

- b. *??*Petru_i je mraz/slabo v/na svojem_i domu.*
- c. *Petru_i je mraz/slabo v njegov_i hiši.*
- d. **Petru_i je v svoj_i hiši mraz/slabo.*
- e. *Petru_i je v njegov_i hiši mraz/slabo.*
- f. **Meni_i je v svojem_i avtu vedno slabo.*
- g. *Meni_i je v mojem_i avtu vedno slabo.*
- h. **V svojem_i avtu je meni_i vedno slabo.*
- i. *?*Petru_i običajno ni slabo v svojem_i avtu.*
- j. *Petru_i običajno ni slabo v njegovem_i avtu.*

❖ Tukaj so sodbe malo manj jasne. Prva dva stavka se zdita res nesprejemljiva, še slabša sta, če je dajalniški osebek v prvi ali drugi osebi, (23)f, in še toliko slabša, če prislovno določilo s povratnim svojilnim zaimkom postavimo pred dajalniški osebek, (23)h. (23)i se zdi za spoznanje boljši, a še vedno slab. (23)k, pa je zopet popolnoma nesprejemljiv.

- k. **Na svoj_i rojstni dan Meni_i nikoli ni slabo.*
- l. *Na njegov_i rojstni dan Petru_i nikoli ni slabo.*
- m. **Potnikom_i je bilo slabo v svojem_i kupeju.*
- n. *Potnikom_i je bilo slabo v njihovem_i kupeju.*

(24) *Petru se je nekaj zgodilo.*

(25) *Petru se je zgodil otrok.*

- a. **Petru se je zgodil svoj otrok.*

- Ta dva primera imasta ob dajalniškem logičnem osebkku tudi imenovalniško samostalniško zvezo, ki se zdi, da ima vlogo slovničnega osebkka, saj nase povleče tudi glagolsko ujemanje. Kljub temu pa ne gre za tipično osebkovo samostalniško zvezo, saj 'nekaj' in 'otrok' nista osrednja akterja stavka, temveč prej del predikacije.

(26) *Petru se smili Micka.*

- a. *Petru_i se smili Micka_j pri sebi_{j/*i} doma.*
- b. **Petru_i se smili sebe_i.*
- c. *Peter_i se smili (samemu) sebi_i.*

❖ Pri tem primeru velja dodati, da je Micka, četudi je po kriteriju sklona to osebek, dejansko prejemnik udeleženske vloge PRIZADETO in je vsaj po UTAH torej globinski predmet. Da Micka res ni običajni površinski osebek, vidimo tudi po tem, da v primeru (26) Micka ni odgovorna, da se nekemu smili. Micka morda Petra ne pozna in morda sploh ne ve, da Peter obstaja, drugače velja za Petra, ki seveda mora nekako vedeti, da Micka obstaja. Ko prebiramo časopis, se nam recimo lahko zasmili nekdo, ki ga vidimo na sliki ali o njem preberemo kaj žalostnega. Medtem ko tisti, o katerem to beremo, morda sploh ne ve, da je o njem kaj zapisanega. Predmet smiljenja nima nikakršnega vpliva na ta občutek smiljena pri drugem. Konec koncev se nam lahko smili tudi kak neživ predmet (e.g. *Petru se smili Vidov bicikel, ker ga Vid nikoli ne umije*), medtem ko v drugo smer tega ne moremo narediti (neživ predmet ne more biti DOŽIVLJALEC smiljenja).

❖ Primera (26)b-c lepo pokažeta, kakšne so možnosti navezovanja v takih stavkih. Edina možnost je obrniti položaj imena in povratno osebnega zaimka. Zanimivo je, da je dajalnik tisti, ki je tipično prominentnejši, tu pa je stvar ravno obrnjena narobe, saj je v prvi plan postavljen imenovalniški argument, ki je, kakor kaže navezovanje, tudi slovnični osebek. Seveda pa

pomensko imenovalniški osebek ni tudi vršilec, saj je ponovno del predikacije. Globinsko gledano je to direktni predmet—prejemnik udeleženske vloge PRIZADETO. To se lepo vidi tudi po tem, da tega stavka ne moremo spremeniti v trpnik (več o tem v poglavju *Teorija sklona*).

(27) *Petru prija/ugaja poležavanje.*

- a. *Petru_i prija* [_{pro} *poležavanje pri sebi_i doma*].
- b. *Petru_i prija* [_{pro} *poležavanje na svojem_i domu*].

V teh primerih je povratni svojilni/osebni zaimek del samostalniške zveze z lastnim osebkom. Zato so takšni primeri dejansko nerelevantni.

- c. *??Petru_i ugaja pri svoji_i sestri.*

V primeru (27)c bi lahko šlo za skrite elemente, saj se da primer (27) c parafrazirati kot 'Petru ugaja biti pri svoji sestri.', ker pomeni, da imamo v našem primeru dejansko skrit glagolski element in torej posledično skriti stavek. To pomeni, da imamo tudi nek neizražen osebek, ki seveda brez težav navezuje povratno svojilni zaimek.

- d. *Petru_i ugaja Meta / on_i sam / *sebe_i / *svoja_i punca.*
- e. *Peter_i ugaja (samemu) sebi_i.*

Tu vidimo, da navezovanje drugega argumenta na dajalniški osebek ni možno. Edina možnost je obrnjenje vrstnega reda, tako kot smo to naredili pri primerih (26). Enako kot za primer (26) torej velja, da je dejanski slovnični osebek imenovalniška samostalniška zveza, ki pa ponovno ni osrednji akter stavka (ni vršilec ali nosilec lastnosti), ker je dejansko globinski premi predmet in seveda prejemnik udeleženske vloge PRIZADETO. Enako kot zgoraj, tudi iz tega stavka ne moremo narediti trpnika (glagol *ugajati* ima dejansko dva ločena pomena, od katerih eden dopušča vršilski osebek – nedovršnik glagola *ugoditi*, vendar gre tu za očitno drugačno globinsko zgradbo). Tudi tukaj tako kot zgoraj, imenovalniški predmet ne more biti drugega kot prizadeto, saj nima nikakršnega vpliva na doživljajca.

(28) *Petru se pleše.*

- a. *Petru_i se pleše s svojo_i punco.*
- b. *Petru_i se pije svoje_i vino*
- c. *Petru_i se gleda sebe_i na televiziji.*

- ❖ Stavek (28) je pomensko gledano enakovreden stavku (29). Lahko sklepamo, da je tudi (28) sestavljen iz dveh stavkov. Če bi to bilo res, bi se povratni svojilni/ osebni zaimek ne navezoval direktno na dajalniškega doživljajca, temveč na neizraženi osebek nedoločniškega polstavka, kakor je to prikazano v (30)-(31). Več argumentov za dvostavčno analizo konstrukcije iz primerov (28) je navedenih v Marušič in Žaucer (2006).

(29) *Petru se lušta/ljubi/hoče plesati.*

- a. *Petru_i se lušta plesati s svojo_i punco.*
- b. *Petru se lušta piti svoje vino.*
- c. *Petru se lušta gledati sebe na televiziji.*
- d. *Petru_i se ne ljubi gledati sebe_i na televiziji.*

(30) *Petru_i se lušta [PRO_i gledati sebe_i na televiziji].*

(31) *Petru_i se LUŠTA [PRO_i gleda sebe_i na televiziji].*

- ❖ Ker imamo v podrednem stavku neizražen osebek, je navezovanje povratno osebnega zaimka v predmetni poziciji podrednega stavka seveda pričakovano možno.
- ❖ Če povratni svojilni zaimek prestavimo v zgornji stavek, tako da nima dostopa do osebkoma odvisnega nedoločniškega polstavka, potem je tudi navezovanje (skoraj) nemogoče. Če je povratni svojilni zaimek v glavnem

stavku, osebek pa v odvisnem, osebek zelo očitno ne more s-poveljevati povratnega svojilnega izraza. Ni sicer prav jasno, ali je sodba res tako čista.

e. *?/*Petru_i se pri sebi_i doma ne ljubi brat knjige pri starših.*

- ❖ Vprašanje sicer, kaj lahko storimo glede dejstva, da povratno svojilni zaimek ni edini možen svojilni zaimek, kar nakazuje primer f. Povratno svojilni in svojilni zaimki bi morali biti v dopolnjujoči razvrstitvi, tako da ni prav jasno, kako bi lahko bila v tem primeru mogoča oba. Sodba sicer ni prav jasna, vendar glede na to, da sta primera f. in g. glede (ne)sprejemljivosti primerljiva, lahko sklepamo, da dopuščanje navezovanja ni vezano na položaj rod. osebk, temveč je prej vezano na rabo povratno svojilnega zaimka, ki v slovenščini očitno ni obvezna. Kakor nakazuje primer h., povratno osebnega zaimka nikakor ne moremo zamenjati z navadnim zaimkom.

f. *??/*Petru_i se pleše z njegovo_i punco.*

g. *??/*Petru_i se lušta plesat z njegovo_i punco.*

h. **Petru_i se ne gleda njega_i na televiziji.*

Primeri (32) je navidezno primerljiv primeru (28), vendar pa je med njima velika pomenska in posledično verjetno tudi strukturna razlika. Ko izrečemo (28), Peter še ne pleše, povemo le, da ima Peter željo po plesu (oziroma, da ga nekaj nerazložljivega sili v plesanje). Drugače velja za (32), kjer vsekakor velja, da se stvar, ki jo opisuje že dogaja.

(32) *Petru se vrti/kolca/hlipa/spahuje.*

a) *??/*Petru_i se kolca po svojih_i prijateljih.*

b) *?Petru_i se kolca po njegovih_i prijateljih.*

c) **Razbojnikom_i se kolca po svoji_i kletki v zaporu.*

d) **Kolcamožu_i se hlipa tudi v svojem_i prostem času.*

e) *Kolcamožu_i se hlipa v njegovem_i prostem času.*

(33) *Žal mi je za Petra.*

a. **??Žal mi_i je za svoj_i bicikel.*

b. *Žal mi_i je za moj_i bicikel.*

c. **/*Petru_i ni žal za svoje_i staro kolo.*

d. *Petru_i ni žal za njegovo_i staro kolo.*

- ❖ Primera (32) in (33) ponovno nista najbolj jasna, a razlika še vedno obstaja. (33)c,d se zdita v jasnem kontrastu, podobno tudi (32)d,e.

Dajalniški osebk niso enakovredni imenovalniškimi. V nobenem primeru nismo našli popolnoma nedvoumno sprejemljivega navezovanja. Kjer je navezovanje povsem možno in absolutno sprejemljivo, gre za navezovanje na nek neizražen osebek, ki je ali znotraj samostalniške zveze ali znotraj odvisnega stavka. V večini primerov pa je bilo navezovanje povratno svojilnega ali povratno osebnega zaimka ali nesprejemljivo ali pa vsaj slabše od navezovanja osebnega zamika. Če nič drugega, smo torej našli vsaj kontrast, ki ga pri imenovalniških osebk nismo videli.

Opazili smo dva primera, kjer se v stavku poleg dajalniške samostalniške zveze, ki se je intuitivno zdela osrednja samostalniška zveza stavka, pojavlja še imenovalniška samostalniška zveza. V obeh primerih je imenovalniška zveza nadzirala glagolsko ujemanje, in v obeh primerih je bilo edino možno navezovanje v primeru, ko je imenovalniška zveza navezovala dajalniško. V obeh primerih imenovalniška samostalniška zveza ni bila tipični osebek, pa tudi sam stavek ni imel niti trpne pretvorbe.

- Tožilnik

(34) *Janeza se išče.*

- a. **Janeza_i se išče pri sebi_i doma.*
- b. **Janeza_i se išče v svoji_i hiši.*
- c. *Janeza_i se išče v njegovi_i hiši.*

(35) *Janeza razganja od veselja.*

- a. **Janeza_i razganja od veselja pri sebi_i doma.*
- b. **Janeza_i razganja od veselja v svoji_i hiši.*
- c. *Janeza_i razganja od veselja v njegovi_i hiši.*

(36) *Janeza skrbi izpit.*

- a. **Janeza_i skrbi svoj_i izpit.*
- b. *Janeza_i skrbi njegov_i izpit.*
- c. **Študente_i skrbi svoj_i izpit.*
- d. *Študente_i skrbi njihov_i izpit.*
- e. **Janeza_i pri sebi_i doma skrbi za starše.*
- f. **Janeza_i v svoji_i hiši skrbi za starše.*
- g. **Janeza_i skrbi (samega) sebe_i.*

i.Prim. *Janez_i skrbi[?] (samega) sebe_i.*

Enako kot smo videli v zgornjih primerih (*Peter_i ugaja sebi_i.* in *Peter_i se smili sebi_i.*).

Glagolsko ujemanje je z imenovalniško samostalniško zvezo, navezovanje pa je tudi edino možno s strani imenovalniške zveze na tožilniško.

(37) *Janeza je prezeblo do kosti.*

- a. **Janeza_i je prezeblo do svojih_i kosti.*
- b. ^{??}**Petra_i je prezeblo do kosti v svoji_i hiši.*
- c. ^{??}**Micko_i je prezeblo do kosti pri sebi_i doma.*
- d. *Petra_i je prezeblo do kosti v njegovi_i hiši.*
- e. *Micko_i je prezeblo do kosti pri njemu_i doma.*

(37)a je nesprejemljiv tudi zaradi drugih razlogov. *Prezebsti do kosti* je fraza oz. stalna besedna zveza, kar pomeni, da na nek način deluje kot ena beseda, saj jo imamo tudi v našem spominu shranjeno kot eno samo besedo. Podobno, kot ne moremo spreminjati posameznih besed, tudi fraze ne moremo spreminjati. To se lepo vidi tudi po tem, da je tudi uporaba običajnega svojilnega zaimka nesprejemljiva - **Petra je prezeblo do njegovih kosti.*

(38) *Petra trese mrzlica.*

(39) *Petra trese Petrova neumnost.*

- **Petra trese svoja neumnost.*
- *Lastna neumnost trese Petra.*

(40) *Janeza zebe. – Janeza tišči na stranišče.*

- a. ^{???}**Janeza_i v svoji_i hiši zebe.*
- b. ^{???}**V svoji_i hiši Janeza_i vedno tišči na stranišče.*
- c. *V njegovi_i hiši Janeza_i vedno tišči na stranišče.*
- d. *Pri njemu_i doma Janeza_i vedno tišči na stranišče.*

- ❖ Samostalniške zveze v tožilniku ravno tako niso enakovredne imenovalniškim osebkom. Z izjemo primera (40), ki bi lahko bil sprejemljiv, je vsak poskus

navezovanja popolnoma neslovničen. Primer (40) pa bi morda ob podrobnem pregledu izpadel precej bolj kompleksen.

- Mestnik ??? ni pravih mestniških osebkov. Približek temu kar iščemo je v (41). Navezovalni test je seveda katastrofalen. To pričakujemo že zaradi neizpolnjevanja enega od pogojev navezovanja. Samostalniška zveza znotraj predložne zveze namreč ne more sestavniško poveljevati ničesar izven nje.

(41) *V mestu je lepo.*

- a. **V Janezovem_i mestu je sebi_i lepo.*
- b. **Pri Janezu_i je sebi_i lepo.*
- c. *Pri Janezu_i je njemu_i lepo.*

- Orodnik ??? ni pravih orodniških osebkov. Nekaj podobnega bi lahko bilo v (42). Tudi tu je rezultat seveda katastrofalen. Tudi tu je rezultat zaradi nezmožnosti sestavniškega poveljevanja pričakovan.

(42) *Z otroci je hudič.*

- a. **Z Micko_i je pri sebi_i doma hudič.*
- b. *Z Micko_i je pri njej_i doma hudič.*
- c. **Z Micko_i je na svojem_i domu hudič.*

Pravi osebek je torej le imenovalniški osebek ... (pri dajalniških osebkih smo sicer našli nekaj nejasnih primerov, a se zdi, da se jih da nekako razložiti). Ta ugotovitev predstavlja problem, če na podlagi tega zaključimo, da imajo osebke le stavki z imenovalniških osebkom. Problem je sledeč. Par poglavij nazaj smo dejali, da je eno od načel tvorbeno slovnice tako imenovan EPP, ki na kratko pravi, da ima vsak stavek osebek. Za rešitev tega problema ima načeloma dve možnosti. Lahko predpostavimo, da so tudi neimenovalniški »osebki« osebki v smislu, da se nahajajo v določilu časovne zveze, le da za njih ne veljajo navezovalna načela, kar nadalje pomeni, da moramo navezovalni načeli A in B prirediti z dodatkom 'imenovalniški osebek'. Ujemanje v tretji osebi ednine srednjega spola pride na glagol kot neka privzeta vrednost ujemanja, ko glagol nima možnosti pridobiti kakršnekoli drugačne vrednosti.

Predlog nove revidirane verzije

- **Načelo A:** Anaforični izrazi morajo biti navezani na *imenovalniški* osebek v α .
- **Načelo B:** Zaimkovni izrazi ne smejo biti navezani na *imenovalniški* osebek v α .
- **Načelo C:** Nanosniški izrazi morajo biti nenavezani. (nespremenjeno)

Na drugi strani lahko predpostavimo, da neimenovalniški »osebki« preprosto niso osebki oz. da niso določila časovne zveze in da je posledično to mesto zapolnjeno z nekim neizraženim ekspletivnim zvočno praznim osebkom, ki ga načeloma poznamo iz vremenskih stavkov. Za oznake takega ekspletivnega osebka bi seveda predvideli, da bodo ravno takšne kot jih vidimo v glagolskem ujemanju, osebek tako je prisoten, le direktno ga ne moremo videti, vidimo pa lahko posledice njegove prisotnosti na glagolskem ujemanju (glej tudi spodaj). Če sledimo tej možnosti, nam naših navezovalnih načel iz prejšnjega poglavja ni potrebno spreminjati oz. dopolnjevati.

Glagolsko ujemanje

- osebek bi lahko ugotavljali tudi z ujemanjem
- sledeč temu merilu bi bili osebki le imenovalniški, samostalniške zveze v drugih sklonih se nikoli ne ujemajo z glagolom.

(43) <i>Janez je dal Meti knjigo.</i>	<i>IMEN</i>	ujemanje z osebkom
(44) <i>Teja je dala Meti knjigo.</i>	<i>IMEN</i>	ujemanje z osebkom
(45) <i>Petra ni bilo doma.</i>	<i>ROD</i>	ujemanje v 3. os. ed. sr. sp.
(46) <i>Meti ni bilo doma.</i>	<i>ROD</i>	ujemanje v 3. os. ed. sr. sp.
(47) <i>Petru je bilo slabo.</i>	<i>DAJ</i>	ujemanje v 3. os. ed. sr. sp.
(48) <i>Meti je bilo slabo.</i>	<i>DAJ</i>	ujemanje v 3. os. ed. sr. sp.
(49) <i>Petra se je iskalo.</i>	<i>TOŽ</i>	ujemanje v 3. os. ed. sr. sp.
(50) <i>Meto se je iskalo.</i>	<i>TOŽ</i>	ujemanje v 3. os. ed. sr. sp.
(51) Pri Metki je bilo lepo.	<i>MEST</i>	ujemanje v 3. os. ed. sr. sp.
(52) Pri Metki je bil cel žur.	<i>MEST</i>	ujemanje s sam. 'žur'
(53) Z Vidom je bilo lepo.	<i>ORO</i>	ujemanje v 3. os. ed. sr. sp.
(54) Z Vidom je bil hudič.	<i>ORO</i>	ujemanje s sam. 'hudič'

- V zgornjih primerih nam ujemanje res pomaga določiti osebek, ki je vedno v imenovalniku. Ujemanje nam bo tudi pomagalo določiti osebek, ko bomo imeli dve imenovalniški samostalniški zvezi. Vendar tudi ujemanje ni najboljši test.
  - o V določenih primerih tudi samostalniške zveze, ki so načeloma imenovalniške oz. Bi lahko bile imenovalniške, saj se pojavljajo ob glagolih oz. v stavčnih okoljih, ki zahtevajo imenovalniške osebkke, ne sprožijo ujemanja z glagolom. V spodnjih primerih je jedrni samostalniki v rodilniku, saj roditelj zahteva števniki v samostalniški zvezi.
    - (55) *Veliko ljudi je bilo pogosto živčnih.*
    - (56) *Malo/pet/nekaj mačk je ušlo iz živalskega vrta.*
  - o Brez imenovalnika na samem jedrnem samostalniku ni ujemanja. Ali samostalniška zveza, ki se ne ujema s povedkom res ne more biti osebek? Če je merilo za osebkke le to, da se nahaja v določilu zveze časovne morfologije, potem samostalniške zveze na začetku stavkov v (57) in (58) so osebki. To lahko pokažemo tudi s testi navezovanja. Enako se obnašajo tudi primeri slovničnih osebkov, za katere smo trdili, da niso prototipični osebki, saj imenovalniška samostalniška zveza tam ne deluje kot osrednji akter stavka oz. stavki nimajo trpne pretvorbene različice, (59)-(61).
    - (57) [5 punc]_i je prepisovalo [druga od druge]_i.
    - (58) [Veliko otrok]_i se ni igralo s svojimi_i igračami.
    - (59) [5 punc]_i se je smililo (samim) sebi_i.
    - (60) [5 punc]_i je ugajalo (samim) sebi_i.
    - (61) [5 punc]_i je skrbelo samo sebe_i.

Iz primerov (55)-(61) bi nadalje lahko sledilo da za glagolsko ujemanje v 3. os. ed. sr. sp. ne potrebujemo dodatnega praznega osebkka, saj v teh primerih samostalniška zveza očitno zaseda mesto pravega osebkka, kar se lepo vidi tudi po tem, da lahko navezuje povratno osebne zaimke na mestu predmeta. Če je ujemanje v teh primerih možno brez ekspletivnega osebkka v določilu časovne zveze, bi lahko sklepali, da je tudi v zgornji debati boljša prva možnost, po kateri neimenovalniški »osebki« zasedajo mesto osebkka, glagolsko ujemanje pa je realizirano preko istega mehanizma kot v tem primeru, vendar pa se izkaže, da je ujemanje neimenovalniških osebkov še vedno drugačno tudi od teh primerov, ki sprožajo nezaznamovano ujemanje v 3.os.ed.sr.sp. Deležniki na -n tudi v primeru osebkov tipa 5n ohranijo neko ujemanje, saj imajo oznake za 3.os.mn.rod., kar so oznake, ki jih ima v (63) jedrni samostalnik 'punc'. Drugače je v primerih neimenovalniških »osebkov«.

- (62) *4 punce so bile pohvaljene.*
- (63) *5 punc je bilo pohvaljenih.*

- (64) *V mestu je lepo spedenano. / *spedenanem.*
 (65) *Z Mihom je vedno umirjeno. / *umirjenim.*
 (66) *Petru je bilo ugodeno. / *ugodenemu.*

Posebnosti ujemanja

- Včasih ujemanje ne pride iz osebkov oziroma v določenih primerih ni prav očitno, kaj osebek je, vsaj ne s pomenskega stališča. Ali samostalniška zveza, ki se ne ujema s povedkom res ne more biti osebek?
    - o Če je osebek določilo časovne zveze, potem bi v (67) osebek morala biti zveza 'to mesto'. Vendar ujemanje na glagolu ni edninsko. Ta primer morda ni najboljši, ker je 'Brežice' ime in kot tak ni najboljši predikat (ni neka običajna lastnost ... ne opisuje množice)
      - (67) *To mesto so Brežice. / Brežice so tole mesto tukaj.*
        - **To je Brežice./To je Bate.*
        - **To mesto tukaj je Brežice./*Brežice je tisti kraj tam nad Krko.*
      - (68) *To je bilo veselje./ To je bila žalost. (veselje=ed.sr. / žalost=ed.ž.)*
      - (69) *To niso sanje. / Sanje niso to, kar ti misliš.*
        - **To ni sanje. / *To je sanje.*
      - (70) *To so hlače/škarje. / *To je hlače/škarje.*
      - (71) a. *Ta kos obleke so hlače. / *Ta kos obleke je hlače.*
 b. *Ta kos obleke, ki ti visi pod pasom, so ene hudo grde hlače.*
 c. **Ta kos obleke, ki ti visi pod pasom, je ene hudo grde hlače.*
 č. *Ta kos obleke, ki ti visi pod pasom, mi je bil všeč.*
 »ta kos obleke, ki ti visi pod pasom« torej vsekakor lahko je osebek in vsekakor lahko sproža ujemanje
      - (72) *Hlače so kos obleke.*
      - (73) *Hlače ?sol?sta dve hlačnici sešiti skupaj.*
      - (74) *Hlače so kosi blaga.*
      - (75) *Ti dve rezili sta del enga hudga orodja./*... je del enga hudga orodja.*
      - (76) *Tile kamni so napis Naš Tito. /*Tile kamni je napis Naš Tito*
      - (77) *Tile šraufki v škatlah so dejansko en star avtomobil.*
      - (78) **Tile šraufki v škatlah je dejansko en star avtomobil.*
    - o Slovničar načeloma pravi, da osebek nima vpliva na obliko povedka, ko je v povedkovem določilu samostalnik v množini ali dvojini. V tistih primerih naj bi se povedek namreč ujema v množini oz. dvojini.
    - o V primerih (69)-(71), se zdi povsem očitno, da sta samostalniški zvezi *sanje* in *hlače* predikata, podobno kot je predikat samostalniška zveza *zdravnik* v stavku *Črt je zdravnik*. Pa vendar ujemanje ne pride iz določne samostalniške zveze v ednini, ki jo brez težav identificiramo kot osebek, temveč iz samostalniške zveze v množini. Še najbolj očitno je to v primeru (71). Tam prva samostalniška zveza vsebuje več kot le kazalni zaimpek, ki bi morda lahko bil tudi brez ujemanjskih oznak, saj vsebuje pravi samostalnik, ki v drugačnih stavkih brez težav sproža ujemanje (*Ta kos obleke je strgan.*).
- (1) *Posledica razvoja je bil pojav kartografskih projekcij. ALI*
 (2) *Posledica razvoja je bila pojav kartografskih projekcij.*
- o Na drugačen način sta hecna primera (1) in (2), kjer gre ujemanje lahko takorekoč enakovredno iz ene ali druge imenovalniške samostalniške zveze.

- Ni prav jasno, kaj se zgodi v teh primerih (cf. Marušič in Žaucer 2001, <http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/arhiv/suss-arhiv-000126.html>). Intuitivno bi lahko rekli, da ujemanje zahteva najprominentnejša samostalniška zveza. S tem, da seveda ni nujno vedno jasno, kaj je prominentnejša samostalniška zveza.
- Zdi se, da na ujemanje v teh primerih sovpliva več faktorjev.
  - ❖ Zaimek *to* kot da nima lastnih (leksikalnih) oznak.
  - ❖ Množina in dvojina vedno prevladata nad ednino.
  - ❖ Morda je posredi tudi kaka univerzalna hierarhija: človeško > živo > konkretno > abstraktno. Vendar se zdi, da je vse vezano na število, pri čemer bosta dvojina in množina vedno vsilili Oziroma morda se sledi prevladi imen nad običajnimi samostalniškimi zvezami. Morda imajo tudi imena konkretnih predmetov prednost pred običajnimi samostalniškimi zvezami, (3).
  - ❖ Določnost oz. nedoločnost samostalniške zveze se ne zdi relevantna (*Tole so pa ene hecne hlače.*).
  - ❖ Prozodija: v primerih (1) in (2) se zdi, da je pomembno, kako jih izgovorimo. Če naredimo premor za prvo samostalniško zvezo, se zdi naravnejše ujemanje z drugo samostalniško zvezo. Če premor naredimo za 'bila' pa je ujemanje s prvo samostalniško zvezo olajšano.
  - ❖ Semantično ujemanje – ujemanje z dejanskim spolom in številom nekega predmeta (glej tudi spodaj).
  - ❖ V kolikor bo zaradi konteksta nekaj delovalo pomembnejše, bo gotovo tudi to vplivalo na glagolsko ujemanje.

(3) <i>Janez je bil tista žirafa tam.</i>	ujemanje z <i>Janez</i>
(4) <i>Tista žirafa tam je bil^{??} bila Janez.</i>	ujemanje z <i>žirafa</i>
- Ujemanje je lahko večvrstno tudi zaradi lastnosti samostalniške zveze. Konkretno, ko je samostalniška zveza sestavljena iz več samostalnikov (tako da ob jedrnem samostalniku nastopa še desni ali levi ujemalni ali neujemalni samostalniški prilastek), pogosto nastopi situacija, ko je možno več različnih ujemanj. Primeri z interneta:
  - (5) *Acroni Jesenice je uspešen hokejski klub ...* (mimovrste.com)
    - pogostejša možnost: *Acroni Jesenice so uspešen ...*
  - (6) *Acroni Jesenice je premagal Albo Volan s 7:2* (Dnevnik.si)
    - pogostejša možnost: *Acroni Jesenice so premagale ...*
  - (7) *Acroni Jesenice je dokaj domače moštvo, saj ima v svojih vrstah le 3 tujce.* (rtvslo.si)
  - (8) *hokejski klub Jesenice so kot nogometni klub Real Madrid, ...*
- Pri vseh teh primerih je govora o 'HK Acroni Jesenice', kar bi načeloma prožilo edninsko ujemanje, saj je jedro 'klub'. Ker jedra 'klub' ni, si lahko kvečemu mislimo, da je jedro neizraženo, ali pa da je ujemanje vezano na ime kluba *Acroni*, ki je edninsko.
- Najdemo tudi primere z množinskim ujemanjem ob eksplicitni omembi hokejskega kluba, (8), vendar je to zelo redko (razmerje na spletu je 3200:2 v prid ednine)

- Podoben primer je v (9)
(9) *Umrla hollywoodska legenda Mickey Rooney.* (vecer.si)

Ujemanje je vedno z jedrnim samostalnikom samostalniške zveze.

- Včasih je edini način za določitev jedra, da pogledamo, s katerim samostalnikom se ujema glagol. Tako je naprimer pri samostalnikih z desnim oz. levim ujemalnim (samostalniškim) prilastkom.
  - ❖ Ker se v primeru ujemalnih samostalniških prilastkov obe sestavini sklanjata, drugače res ne moremo določiti, katera je jedro in katera prilastek (*večnemu mestu Rimu, v večnem mestu Rimu ...*).
  - (10) **Človek** žaba je bil hiter. / *bila hitra.
  - (11) Prismoda **Peter** je bil hiter. / *bila hitra.
  - (12) Žirafa **Stane** je bil visok. / *bila visoka.
  - (13) **Žirafa** Makuto je bila visoka. / ??bil visok
  - (14) **Glavno mesto** Ljubljana je lepo okrašeno.
Glavno mesto Slovenije **Ljubljana** je lepo okrašena.
  - (15) **Večno mesto** Rim je olimpijske igre organiziralo leta 1932.
Večno mesto **Rim** je olimpijske igre organiziral leta 1932.
- Iz teh primerov ni prav očitno, kateri samostalnik znotraj samostalniške zveze je jedro in ali je to sploh desni ujemalni ali levi ujemalni prilastek. Pri desnem neujemalnem seveda ni nikakega odstopanja, tam bo ujemanje vedno z jedrom samostalniške zveze, ki je levi od obeh samostalnikov.
  - ❖ *Vas Bate* je primer desnega neujemalnega prilastka, saj se sklanja le levi od obeh samostalnikov, torej je jedro v tem primeru samostalnik *vas*, '*Bate*' pa je desni neujemalni prilastek (medtem, ko se ime *Bate* sklanja takole: *Bate, Bat, Batam, Bate, v Batah, z Batami*; se zdi edino možno sklanjanje zveze *vas Bate* takšno: *vas Bate, vasi Bate, vasi Bate, vasi Bate, v vasi Bate* in *z vasjo Bate*; sklanjanje obeh sestavin se sliši popolnoma nemogoče v rodilniku, dajalniku, mestniku in orodniku **vasi Bat, *vasi Batam, *v vasi Batah, *z vasjo Batami*)
  - (16) **Vas Bate je bila** odrezana od sveta. / **Bate so bile** ...
  - (17) **Mesto Gorica je bilo** center Goriške grofije. / **Gorica je bila** ...
- Velja dodati, da tudi *Vas Bate so bile porušene.* ni popolnoma nesprijemljivo.

Štiri možnosti

- levi ujemalni prilastek
  - sklanjanje: *prismoda Peter, prismode Petra, prismodi Petru, prismodo Petra, pri prismodi Petru, s prismodo Petrom*
  - ujemanje: *Prismoda Peter je bil vesel.*
- desni ujemalni prilastek
  - sklanjanje: *mesto Ljubljana, mesta Ljubljane, mestu Ljubljani, mesto Ljubljano, v mestu Ljubljani, z mestom Ljubljana*
  - ujemanje: *Mesto Ljubljana je bilo čisto.*
- levi neujemalni prilastek -
- desni neujemalni prilastek -

- Ujemanje seveda ni tako trivialno in brezizjemno. (o tem več naslednjič)
  - (18) *Teleta in krave so končno prišle do krme.*
  - (19) *Včeraj so bila teleta in krave končno odpeljane v hribe.*

  - (20) *Acroni Jesenice je premagal Albo Volan s 7:2.* - 0,5/??
  - (21) *Hokejski klub Jesenice so kot nogometni klub Real Madrid.* - 0,2 /*?
  - (22) *Acroni Jesenice je dokaj domače moštvo, saj ima v svojih vrstah le 3 tujce.* - 0,8/?

  - (23) *Vas Lohke ležijo na Banjški planoti.* - 0/*
  - (24) *Vas Bate je bila odrezana od sveta.* - 1/ok
  - (25) *Mesto Gorica je bila med vojno porušena.* - 0,1/*
  - (26) *Mesto Gorica je bilo center Goriške grofije.* - 1/ok
  - (27) *Glavno mesto Ljubljana je lepo okrašeno.* - 1/ok
  - (28) *Glavno mesto Ljubljana je vsako leto okrašena lepše.* - 0/*
  - (29) *Večno mesto Rim je olimpijske igre organiziralo leta 1932.* - 1/ok
  - (30) *Večno mesto Rim je bil že v rimskem času milijonsko mesto.* - 0/*

  - (31) *Žirafa Cvetko je bil visok.* - 0,8/ok
(Cvetko je ime eni od petih žiraf v ljubljanskem živalskem vrtu, Cvetko je žirafji samec)
  - (32) *Žirafa Makana je bila visoka.* - 0,6/??
(Makana je ime eni od petih žiraf v živalskem vrtu v Honoluluju, Makana je žirafji samec)
  - (33) *Žirafa Rastko je bila visoka.* - 0,4/??
(Rastko je ime eni od petih žiraf v ljubljanskem živalskem vrtu. Rastko je žirafji samec)

  - (34) *Človek žaba je bil hiter.* - 1/ok
  - (35) *Človek žaba je bila hitra.* - 0,1/*
  - (36) *Prismoda Peter je bil hiter.* - 0,9/ok
  - (37) *Prismoda Janez je bila pa res nerodna.* - 0,2/*?

- Povzetek

- Edini pravi osebkki so imenovalniški. Seveda tu govorimo o osebkkih, ki se pojvaljajo ob glagolih, ki običajno zahtevajo imenovalniške osebke. V kolikor v samostalniško zvezo vključimo števnike, se pogosto imenovalnik izgubi, skupaj z njim pa izgine tudi glagolsko ujemanje. Pravimo tudi običajno, saj takorekoč vsak glagol lahko postavimo v konstrukcijo z dajalniškim osebkom tipa '*Janezu se pleše/gleda televizijo/bere knjigo/špencira ...*'.
- Samostalniška zveza v imenovalniku se ujema z glagolom
  - Lahko navezuje povratno svojilne in povratno osebne zaimke:
    - (38) *Vsakdo_i ima pravico živeti v svoji_i domovini.*
- Samostalniška zveza v rodilniku se ne ujema z glagolom
  - Ni navezovanja povratno svojilnih in osebnih zaimkov:
    - (39) **Strojanovih_i; ni več pri sebi_i doma.*
- Samostalniška zveza v dajalniku ne izkazuje ujemanja z glagolom.

- Ni navezovanja povratno svojilnih in osebnih zaimkov (navezovanje sicer možno v stavkih tipa *Ni mi_i žal svojega_i bicikla*; nadalje je navezovanje na 'svoj' možno v nekaterih dialektih, vendar tam 'svoj' dejansko pomeni 'njegov/njen'; navezovanje morda možno tudi v stavkih tipa *Meti_i ni bila vseč zgodba o sebi_i*. (glej str. 21))
    - (40) **[Vsakemu pisatelju]_i je vseč svoja_i knjiga*
  - Samostalniška zveza v tožilniku se ne ujema z glagolom
    - Ni navezovanja povratno svojilnih in osebnih zaimkov
    - (41) **Janeza_i skrbi svoj_i izpit.*
    - (42) **[Vsakega študenta]_i skrbi svoj_i izpit.*
  - Samostalniška zveza v mestniku se ne ujema z glagolom
    - Ni navezovanja povratno svojilnih in osebnih zaimkov
    - (43) **Pri Janezu_i je sebi_i lepo.*
  - Samostalniška zveza v orodniku se ne ujema z glagolom
    - Ni navezovanja povratno svojilnih in osebnih zaimkov
    - (44) **Z Janezom_i je sebi_i lepo.*